

nyok terjesztése útján a görögkatolikus hitfelekezet és annak klérusa ellen izgattak², avagy mellett a magyar állam alkotmányos intézményei és a magyar király törvényes joga ellen lázítottak is, és pedig annyival inkább, mert az izgatás lényege nemcsak a valótlan, de a való tények célzatos csoportosításában és az irányzatosságban ismerhető fel. Ezután a törvényszék az egyes vádlatokra vonatkozó tényállást a bizonyítékok alapján reaszumálta.

F

[1914 márc. végén]

Részlet Aradi Viktor „A rutén skizmapör” című, önállóan is megjelent röpiratának előzetesen a Szabadgondolat c. galileista lapban megjelent előszavából¹

A huszonötmilliónyi oroszországi és a negyedfélmilliónyi ausztriai ruténség félmilliónyi magyarországi testvéreinek haldoklásáról már egész irodalom keletkezett.

A szerencsétlen magárahagyott népet rettenetesen kijátszották az úrbéri rendezéskor, a tagosításnál, és birtoka romjain felépült a nagybirtok. Máramaros megye földjének egyharmadrésze kincstári birtok, és csak a többi kétharmadrészen osztozik a föld népe a nagybirtokkal. Bereg megye 632,765 holdnyi területéből 219,533 hold a Schönborn grófoké, akiken kívül még 43 nagybirtokos szorítja a földéhes népet. Ung megyében 196,386 katasztrális holdja van a kincstárnak, míg Zemplén megye egyenesen vezet a szerencsétlen birtokmegosztás terén. A zempléni földnek csak 4,36 százaléka a törpebirtokosoké, míg a nagybirtokosok a föld 50,40 százalékát mondhatják [a] magukénak. És még ezt a szerencsétlen aránytalanságot is megrontják a lehetetlen telekkönyvi viszonyok. Az írástudatlan parasztságot az illetékes hatósági közegekkel karöltve a hozzáértők játszi könnyűséggel forgatják ki apró parcelláik tulajdonából, és a ma még tengődő rutén holnap az országútra kerül. Ennek természetesen a legképtelenebb nyomor a következménye, — az a nyomor, amelyet Bartha Miklós, — azonkívül előtte és utána oly sokan megénekeltek.

És ezen a szerencsétlen népen a kizsákmányolók egész tenyészete él. A nagybirtokos szolgahadával, a Grödel—Popperek², a néppel meghasonlott unitus³ papság, a dzsentrí-desperádókat magába szívó közigazgatás és a közigazgatással szövetkezett kazár uzsorások légiója, míg a nép mellett senki sem áll. „Hazafias” középosztálya görcsösen megkapaszkodik a magyar dzsentríségbe, és hallani sem akar a népről. Természetes, hogy a kivándorlás napról-napra növekszik a rutének között, és az agónia kétségtelen jelei mutatkoznak. A táplálkozás a minimum alá szállott, és a hiányt pálinkával pótolták, felvirágoztatva a korcsmák és a közigazgatás által elnézett zugkorcsmák egész légióját. A folyton degenerálódó nép körében úgyszólván állandósultak a járványok, megindult az erkölcsi züllés, és sokan már elisrárták a magyarországi ruténséget, amikor az egy szomorúan brutális inkvizíció kapcsán hirtelen kilépett az aktivitás terére, és ma már a legelfogultabbak is kénytelenek koncedálni, hogy a félmilliónyi nép felébredt tetszhalotti álmából, és részt kér a történelem színterén.

Kétségtelen, hogy az ébredést megelőző rázkódtatást a máramarosi skizmapör adta meg, de viszont ugyancsak kétségtelen az is, hogy az ébredésnek volt egy mélyebben fekvő előidézője is, — az ausztriai általános választójog.

A választójog kiterjesztése óriási hatást gyakorolt az ausztriai ruténségre, amely addig súlytalan paraszttömeg volt. A bécsi parlamentbe került rutén parasztpárt kedvéért a kormány kénytelen volt a galíciai és bukovinai ruténség érdekeire nagyobb figyelmet fordítani, és az azelőtt je-

² Az eredetiben szókimaradás és elírás folytán szó szerint ez áll: „... a Btk. 171. §-ában meghatározott és szóval vagy nyomtatványok terjesztése után” stb. A főszövegben a mondat legvalószínűbb rekonstrukcióját adjuk.

¹ A közlemény jegyzete: „Kivonat a szerző sajtó alatt levő, a ruténkérdésről szóló könyvének előszavából.” — A könyv egyébként 1914 áprilisában a szociáldemokrata Világosság nyomdájában jelent meg. (A rutén skizmapör. Bp. 1914, Világosság, Rényi Károly bizománya. 80 l. — Nemzetiségi aktualitások könyvtára 1.) — A közlemény címe és lelőhelye: A rutén pörhöz. — Szabadgondolat 1914. márc., 3. sz. 71—73. l.

² Az 1905-ben bárósított Groedel fivérek egyben nagykereskedők voltak Máramarosszigeten. Mintegy ötven évvel előbb hasonló „érdemekért” nyert báróságot a kapitalista Popper család.

³ Görögkatolikus.

lentőségtelen nép körében megindult a gazdasági fejlődés és a kultúrhaladás. És ami a legfontosabb, az ausztriai politikai pártok és a lengyel slachta kénytelen volt számolni a rutén parasztsággal, amelynek pártja a lengyel néppárttal szövetségbe veszelte uralmát. . .

Hasonló nagy hatást tett az ausztriai országrészekben jelentkező ruszin (kárpatukrán) politikai megújulás a huszonötmilliónyi oroszországi ruténségre is. „Hogyha Ausztriában kialakul a rutén kultúra, úgy az orosz ukrajnisták hátvédet nyernek az oroszító törekvésekkel szemben, és a nagyorosz politika csődje elkerülhetetlen. Az orosz pánszlávok megmozdultak, és megindult az aknamunka Galiciában, Bukovinában.” (Aminek kirezgései természetesen észlelhetők voltak a skizma-mozgalomban is. *Szerk. jegyz.*)

Így került a rutén kérdés a külpolitika homlokterébe, és a változást csakhamar megérezték a magyarországi rutének is. Ez a szerencsétlen nép úgy igyekezett kizsákmányolóitól menekülni és létminimumát megszerezni, hogy kijárt Galiciába, Bukovinába, Oroszországba és Amerikába munkát keresni. Nagyon sokan felkeresték a galíciai, bukovinai és oroszországi búcsújáró helyeket is, és ezek csakhamar különös változást észleltek. Oroszországban, Galiciában, Bukovinában és Amerikában barátságos emberekkel találkoztak, akik elhalmozták őket jótanáccsal, könyvekkel, sőt néha kisebb anyagi segítséggel is. És ezektől megtanulták, hogy azért megy rosszul a dolguk, mert papjaik kiforgatták őket ősi vallásukból. A gyámoltalan emberek gyanakodva tértek haza. Megfigyelték papjaikat, és észrevették, hogy azok kihagynak a miséből, kitépnek egyes lapokat a szertartási könyvekből, és csakhamar megindult a skizmamozgalom. A nép vissza akart térni ősei hitére, hogy kiengesztelje haragvó istenét.⁴ És Oroszországból jöttek az ortodox könyvek, és az emberek az orosz könyvekben keresték az igazságot. . .

És a naiv igyekezettel, a könnyfacsaróan szomorú próbálkozással szemben, — a gyilkos, kardéles probléma megoldására, a mi szerencsétlen pandúrvilágunk megcsinálta a máramarosszigeti skizmapört. . .

Aradi Viktor

G

1914 márc. 4

Beszkid Antal kárpatukrán nemzetiségű néppárti képviselő interpellációja gr. Tisza István miniszterelnökhez és a földművelésügyi miniszterhez, valamint gr. Tisza István miniszterelnök válasza a máramarosszigeti „skizmatikus bűnper” tárgyában

Képv. Napló, 1910—15, XXII. 378—381., 382—384. 1.

T. képviselőház! Nemrégén bátor voltam a t. miniszterelnök úrhoz interpellációt intézni a rutén skizmatikus pör tárgyában. Én a miniszterelnök úr válaszát nem találtam kielégítőnek, s ezért ebben a fontos kérdésben, melyhez Magyarország eminens érdeke fűződik, szükségesnek látom, hogy ma újra felszólaljak és új interpellációval éljek. (*Halljuk! Halljuk! balfelől.*)

Azóta sok minden történt. Ítélettel nyert befejezést a máramarosszigeti bűnpör is, melynek büntetőjogi részével, mivel az a híroság dolga, nem kívánok foglalkozni, amelyből azonban egy pár kirívó részletet mégis kiszakítok, egyrészt azért, mert ehhez nekem jogom van, azért, mivel ez a pör részben engem is érint, másrészt pedig azért is, mert bizonyos részleteket általános politikai tekintetből bírálat alá kívánok venni. (*Halljuk! Halljuk!*)

T. képviselőház! Ennek a pörnek egyik, hogy úgy mondjam, a középkorra, a boszorkánypörökre, vagy talán inkább a francia rémuralom idejére emlékeztető jelensége Duliskovics Arnold detektív szereplése. (*Igaz! Úgy van! Felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Botrány!*)

T. képviselőház! Mindenekelőtt foglalkozni kívánok ennek a tanúként kihallgatott úrnak vallomásával, illetőleg vallomásának azzal a részével, amelyben reám célzott. (*Halljuk! Halljuk!*)

⁴ Az ebben a bekezdésben elmondottak közel járnak a probléma leegyszerűsítéséhez, vulgarizálásához, mely ekkortájt nem ritka a magyar liberális sajtóban. Kétségtelen, volt ráhatás, aminthogy kétségtelen azonban az is, hogy a cirillbetűs szerkönyvek és egyéb kiadványok hosszú emberöltőkön át érkeztek a Kárpátokon túlról, anélkül, hogy ennek a természetszerű kapcsolatnak hatósági elfojtására ilyen formában és mértékig az 1848 előtti feudális rendszer vállalkozott volna.